

"Herbir çiçeğe ve kamere mukabil herbir katreye, herbir reşhaya, mezkûr üç cihette, ikişer tarikte teveccüh ve ifâzası var:.." açıklar mısınız? Zührenin ehli fikre, katrenin ehli velayete, reşhanın da ehli nübüvvete gitmelerini nasıl anlayabiliriz?

"Herbir çiçeğe ve kamere mukabil herbir katreye, herbir reşhaya, mezkûr üç cihette, ikişer tarikte teveccüh ve ifâzası var:"

"Birinci tarik: Bil'asale, doğrudan doğruya, berzahsız, hicapsızdır. Şu yol, nübüvvetin tarikini temsil eder."

"İkinci yol: Berzahlar tavassut eder. Âyine ve mazharların kabiliyetleri, şemsin cilvelerine birer renk takıyor. Şu yol ise, velâyet mesleğini temsil eder."

"İşte Zühre, Katre, Reşha, herbirisi, evvelki yolda diyebilirler ki: Ben umum âlem güneşinin bir âyinesiyim..."(1)

Burada üç ana meslekten bahsediliyor. Bunlar "**nübüvvet, velayet, akliyat**" şeklindedir. Bu üç tabaka da kendi aralarında üçe ayrılıyor.

Nübüvvet mesleğinde giden insanların Allah'a olan marifetlerinde külliyet ve cüziyet noktasından üç gurup vardır.

Birisi: Peygamberlerdir ki, bu zatlarda kabiliyet ve mizacın kainat üzerinde tecelli eden manaları külliyet ile görmesinde bir kayıt ve baskı oluşturması yoktur. Yani kainat kitabında tecelli eden isim ve sıfatları renksiz ve kayıtsız külli bir şekilde algırlar. Kabiliyet ve mizacın baskı ve sınırlandırması söz konusu değildir. Bu yüzden iman ve marifette nebilere yetişilemez.

İkincisi: Sahabe ve asfiyaların durumudur ki, bu zatlar da aynı peygamberler gibi hakikatleri renksiz ve mizacın baskısı olmadan görürler, lakin külliyet bakımından, ihata bakımından nebilere yetişemezler. Yani aynı bakışın kuvvet ve mertebe farkı var.

Üçüncüsü: Bu zatlar da sahabe mesleğini takip eden **velayet-i kübra** mesleğinde olan evliyalardır. Bunlar da safi olarak o hakikatleri görürler. Lakin cüzi olarak

görürler. Külliyyete nebiler gibi açılmazlar. Güneşi küçük bir pencereden seyreden küçük bir gözün durumu ile okyanus büyüklüğünde bir gözün seyretmesinin durumu gibidir. İkisi de doğrudan güneşe bakıyor ama; birisi külliyyet ile diğeri cüziyet ile bakıyor.

İkinci ana meslek olan velayet mesleğinin, marifet ve iman dereceleri de kendi içinde üç gruba ayrılır.

Velayet mesleğinde gidenler, doğrudan safi olarak güneşi göremiyorlar. Yani Allah'ın, kainat üzerinde parlayan isim ve sıfatlarını doğrudan bilemiyorlar. Araya perde ve vasıtalar giriyor. Perde ve vasıtalar ikinci el olmasından, orijinalin yerini tutmuyor. Güneş ile ay gibi. Güneş önce aya ışık veriyor, ay da raiyetine ışık veriyor.

Şimdi İbn-i Arabi'yi bir ay olarak düşünelim. İbn-i Arabi güneşten aldığı ışığı ancak kabiliyeti kadar alabilir. İbn-i Arabi'nin aldığı ışıktan beslenen raiyeti de; ancak bu ışığın dairesinde kalabilir, bunun dışına çıkamaz. Yani İbn-i Arabi'nin raiyeti güneşin ışığının ışığı ile tefeyyüz ediyor. Bu feyizlenme de üç grup şeklinde tecelli ediyor.

İkinci el olan ışığı anlamakta ya da istifade etmekte kabiliyeti külli olanlar var, vasat olanlar var ve cüzi olanlar var. İşte burada insanları kayıtlandıran ve sınırlandıran insanların cüzi kabiliyet ve mizaçlarıdır.

Üçüncü ana meslek ise akliyatta gidenlerin mesleğidir.

Bunlar ne güneşi doğrudan görüyor, ne de ikinci el olan aydan besleniyorlar. Bunlar güneşin mevcudat aynalarında çok perdelerden geçmiş zayıf ışık hüzmelerini, cüzi kabiliyet ve akli ile anlamaya çalışan zavallılardır. Bunlar önce mevcudat üstündeki ışığı görecek, sonra aya intikal edecek, en sonunda da güneşi bulacak, bu çok zor ve riskli bir yoldur.

Yine bu meslekte de külliyyet ve cüziyet manası vardır. Yani kabiliyeti üst seviyede olanlar, vasat olanlar ve cüzi olanlar şeklindedir. Bütün felsefe bu sınıfa girer.

Özet olarak; güneşi doğrudan görenler; nübüvvet mesleğinde olanlardır. Güneşi ay vasıtası ile görenler; ehli velayettir. Güneşi mevcudat ve madde üzerinde arayanlardır ki; bunlar aklına itimat eden felsefecilerdir.

(1) bk. [Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, İkinci Dal.](#)